

- development of officers to enhance the combat capabilities of troops (forces)]. *Zbirnyk naukovykh prats tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 3(76), 111-117. <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-3-76/111-117> [in Ukrainian].
- Vitchenko, A. (2023). Problemy pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv u suchasni vyshchii shkoli: vid formotvorchosti y eksperymentatorstva do innovatsiinoho poshuku [Problems of Teacher Training in Modern Higher Education: From Formation and Experimentation to Innovative Research]. *Viiskova osvita*, 2(48), 18–33. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-48/18-33> [in Ukrainian].
- Zelnytskyi, A.M., & Zabolotnyi, A.M. (2016). Vykladach vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu v suchasnykh umovakh: rozvytok profesiinoi kompetentnosti – novi vyklyky [The teacher of a higher military educational institution in modern conditions: development of professional competence - new challenges]. *Viiskova osvita*, 2(34), 83–92. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2016-2/83-92> [in Ukrainian].

УДК 314.1:376.6+331

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.134-143](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.134-143)

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Свідерський Ігор Володимирович
– здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Sviderskyi Ihor – PhD Student at the Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

ORCID iD: <http://orcid.org/0009-0004-3509-5510>

E-mail: sviderskyi@ipood.com.ua

Анотація. У статті розглянуто питання формування підприємницької компетентності внутрішньопереміщених осіб (ВПО) у контексті неформальної освіти в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано теоретичні основи означеної теми, основні проблеми та перспективи їх вирішення. Встановлено, що воєнно-терористичні дії російської федерації на території України з 2014 року та пов'язані з ними масові переселення громадян створили значні соціально-економічні виклики для нашої держави, які потребують негайного вирішення. З огляду на постійне зростання чисельності ВПО та наростаючі воєнно-терористичні дії агресора актуальною стає розробка ефективних механізмів їхньої адаптації та інтеграції в нові громади. Особливу увагу приділено аспекту формування підприємницької компетентності ВПО в умовах неформальної освіти, як необхідного та ефективного критерію адаптації громадян до нових умов життя. Враховуючи унікальні обставини, що характеризують цю категорію осіб, такі як втрата

житла, робочих місць та фінансової стабільності, збереження та розвиток підприємницьких вмінь може стати значущим інструментом для їхньої самореалізації та становлення, а також рушійною силою економічного поступу країни в умовах воєнного стану (створення нових робочих місць, зміцнення місцевої економіки тощо). Проаналізовано пропозиції Центрів навчання ВПО та їх освітні програми з формування підприємницької компетентності у ВПО, що функціонують в Україні в умовах воєнного стану. З'ясовано, що ефективність успішної адаптації та реінтеграції ВПО у нове середовище залежить від координації зусиль на всіх рівнях (спільні дії держави, міжнародної спільноти, самих ВПО) та їхньої готовності до довгострокових інвестицій у відновлення та розвиток, включаючи психосоціальну підтримку та створення умов для розвитку малого бізнесу.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи; підприємницька компетентність; неформальна освіта; воєнний стан; соціальна інтеграція; економічний розвиток; Центри навчання внутрішньо-переміщених осіб.

Sviderskyi Ihor

ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMATION AT INTERNALLY DISPLACED PERSONS UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Abstract. The author considers the issue of forming entrepreneurial competence of internally displaced persons (IDPs) in the context of informal education under conditions of martial law in Ukraine. The theoretical foundations of the specified topic are analyzed, the main problems and prospects for their solution are investigated. It is established that the military-terrorist actions of the russian federation on the territory of Ukraine since 2014 and the associated mass resettlement of citizens have created significant socio-economic challenges for our state, which require immediate solutions. Given the constant growth in the number of IDPs and the increasing military-terrorist actions of the aggressor, the development of effective mechanisms for their adaptation and integration into new communities is becoming relevant. Special attention is devoted to the aspect of developing entrepreneurial competence at IDPs through non-formal education, seen as a necessary and effective criterion for citizens' adaptation to new life conditions. Considering the unique circumstances defining this group, such as loss of housing, jobs, and financial stability, the preservation and development of entrepreneurial skills can become a significant tool for their self-realization, growth, and a driving force for the country's economic advancement under conditions of martial law (creation of new jobs, strengthening of local economy, etc.). Particular focus is placed on IDP Learning Centers and non-formal educational programs aimed at fostering entrepreneurial competence for IDPs operating in Ukraine under conditions of martial law. It was found that the effectiveness of successful adaptation and reintegration of IDPs into the new environment depends on the coordination of

efforts at all levels (joint actions of the state, the international community, and the IDPs themselves) and their readiness for long-term investments in recovery and development, including psychosocial support and creating conditions for the development of small businesses.

Key words: *internally displaced persons; entrepreneurial competence; non-formal education; conditions of martial law; social integration; economic development; IDP Learning Centers.*

Постановка проблеми, її актуальність. Воєнно-терористичні дії, викликані вторгненням російської федерації на територію суверенної України, що тривають упродовж десяти років, спричинили масове переміщення населення з зони бойових дій до безпечніших регіонів країни. Станом на середину червня 2023 р. згідно з даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні зареєстровано 4,8 млн. внутрішньопереміщених осіб (Міжнародна організація з міграції (МОМ) в Україні, 2023). Це більше, ніж чисельність населення багатьох європейських країн (Албанія, Хорватія тощо). У кінці червня 2023 року в Україні за статистичними даними цієї ж організації було офіційно зареєстровано вже 5,1 млн. внутрішньопереміщених осіб (ВПО). На жаль, цей процес нині є незворотнім. Адже термін перебування людей у статусі ВПО постійно зростає, тому що масштаби війни зростають.

Цілком очевидно, що ВПО є особливою цільовою групою в межах міграційної політики держави, що відрізняється своїми унікальними ознаками, специфічними потребами, індивідуальними характеристиками, потребами та впливом зовнішніх факторів. В умовах збройної агресії ВПО стали новою соціальною категорією для українського суспільства, яка, хоч і вже знайома світові, для нашої країни виникла вперше (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»). Це пояснює недостатню готовність українського суспільства до вирішення численних проблем цих людей: житлове забезпечення, фінансові труднощі, соціальна ізоляція, психологічні проблеми, правові проблеми, нестабільність ринку праці, проблеми медичного обслуговування й доступу до якісної освіти, безробіття, відсутність цілісної системи підтримки підприємництва та ін.

З вищезазначеного слідує, що ці проблеми можна умовно диференціювати на ті, що відносяться до задоволення базових потреб ВПО та відповідно можуть бути вирішені за допомогою адміністративних послуг, та ті, що стосуються духовних і соціальних потреб, що потребують комплексного спектру соціальної та психологічної підтримки (Міністерство соціальної політики України, 2023).

Особливо актуальною в таких умовах стає проблема формування підприємницької компетентності у ВПО, як один із небагатьох чинників, здатних допомогти цій категорії осіб самостійно інтегруватися в суспільство,

фінансово забезпечити себе та родину, стабілізувати ускладнену війною психологічну ситуацію. До того ж, підприємницька діяльність відіграє ключову роль у відновленні економіки країни, тому ВПО, наділені підприємницькою компетентністю, можуть стати важливим рушієм економічного поступу держави в умовах воєнного стану, створюючи нові робочі місця та сприяючи місцевій економіці. Проте, для цього їм необхідно забезпечити доступ до ресурсів і знань, що допоможуть розвинути цю якість.

Оскільки доступ до формальної освіти в період війни обмежений (руйнування закладів освіти, неможливість очно перебувати тривалий час в закладі освіти через тривалі терористичні акти тощо), особливої актуальності в цей час набувають неформальні освітні програми (неформальна освіта), не применшуючи цінності перших. Неформальні програми забезпечують гнучкість й адаптивність (Аніщенко, Андрощук, Баніт, Зінченко, Калюжна, Котирло, Піддячий, 2019), необхідні для швидкого реагування людини на змінні обставини (зокрема, військові дії агресора), не обмежуються шкільним або університетським періодом (але є невід'ємною частиною особистісного розвитку) і використовуються на різних етапах життя.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази засвідчує зростання інтересу дослідників до проблем формування підприємницької компетентності та підприємництва у дорослих та неповнолітніх осіб. Зокрема, теоретико-методичні та категорійно-дефінітивний аспекти означеної проблеми знаходимо в працях О. Ануфрієвої, Л. Базиль, Ю. Білової, А. Дяченко, І. Добренко, І. Зінкової, О. Зінченка, Г. Карпюк, Н. Комих, Л. Криницької, Т. Кульчицького, В. Майковської, Г. Матукової, С. Прищепи, А. Путінцева, М. Ткаченка, А. Філіпенко, Т. Христової та інших вчених. Не залишилася поза увагою дослідників означена проблема й у законодавчих та нормативних документах. Зокрема, у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про підприємництво»; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2030», Концепції розвитку економічної освіти в Україні, оновлених редакціях ключових компетентностей для навчання впродовж життя (Рекомендація 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради ЄС) підприємництво та підприємницька діяльність є основою наукових розвідок.

Ключові аспекти розв'язання проблем ВПО знаходимо у наукових працях таких вчених, як І. Аракелова, О. Блинова, С. Волошин, М. Закіров, Т. Крушельницька, І. Хомишин, Н. Чуйко та ін.

Детальне вивчення проблем неформальної освіти дорослих прослідковується в наукових напрацюваннях українських дослідників О. Аніщенко, О. Баніт, О. Василенко, О. Волярської, С. Зінченко, Л. Лук'янової, Н. Павлик, С. Прийми, Н. Терьохіної та ін. Незважаючи на широкий спектр наукових праць з питань формування в осіб підприємницької компетентності та підприємництва, з проблем адаптації ВПО до нових соціальних умов, а також питань, що стосуються

неформальної освіти різних вікових категорій осіб, усе ж доводиться констатувати відсутність цілісного та узагальненого дослідження, в якому б конкретизувалися теоретико-методологічні аспекти формування підприємницької компетентності ВПО у контексті неформальної освіти. Набуває важливості переосмислення цієї проблеми в умовах дії воєнного стану в Україні.

Метою статті аналіз теоретико-методологічних засад формування підприємницької компетентності у ВПО у контексті неформальної освіти в умовах воєнного стану. Мета зумовлює основні завдання: окреслення та обґрунтування теоретичних основ проблеми, загальної термінології, виявлення та аналіз основних проблем з означеної теми, шляхів і перспектив їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки формування і розвиток підприємницької компетентності важливі для створення конкурентоспроможного та динамічного суспільства, звернемося до дефінітивного аналізу цієї категорії, зокрема в контексті її формування у такої категорії осіб, як ВПО.

Зазначимо, що поняття «підприємництво» вперше увійшло в науковий обіг у XVIII ст. завдяки економісту з Австрії Й. Шумпетеру, який розглядав таку діяльність як процес інновацій та економічного розвитку. Семантично залежний від нього термін «підприємець» був уперше використаний англійським економістом Р. Кантільйоном у праці «Нарис про природу торгівлі взагалі», що була опублікована посмертно в 1755 р. У той відрізок часу «підприємництво» буквально трактувалося вченими як здатність людини до ризикованої діяльності та організації виробництва для отримання прибутку, а також як здатність до інноваційного підходу (тобто до впровадження особою нових ідей, технологій та продуктів на ринок). Підприємцем називали людину, яка здійснювала посередницьку ризиковану діяльність. Головною метою підприємницької діяльності відповідно вважалося отримання прибутку шляхом ефективного використання нових можливостей, що виникали у результаті інновацій (Савченко, 2010).

З цих термінів у процесі еволюції наукової думки, тривалої хронології історичних подій згодом зародилося поняття «підприємницька компетентність», яке у Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи від 2006 р. вже вважалося однією з ключових компетентностей людини, серед восьми інших й передбачало передусім творчість, інноваційний підхід та ризикованість, уміння особою планувати та організовувати проекти для досягнення цілей. Втім Рамкою Entre Comp створеною на замовлення Європейської комісії у 2016 р. вже було запропоновано концептуальну модель та детальніше визначення підприємницької компетентності. В означеному документі ця дефініція трактувалася, передусім, як здатність особистості перетворювати ідеї у

сфері економічного життя в реальність. Підприємницька компетентність визнавалася цим нормативним документом інтегрованою якістю, що базується передусім на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також на вмінні особи планувати й організовувати підприємницьку діяльність. Водночас, підприємницька компетентність у вищезазначеному трактуванні вважалася підґрунтям для отримання людиною конкретних навичок і знань, необхідних для ведення соціальної чи комерційної діяльності, у т. ч. моральні цінності, сприйнятливі для розумного управління (European Commission. EntreComp, 2016; OECD. Definition and Selection of Competencies, 2005).

Втім, варто зауважити, що нині не існує єдино прийнятого універсального трактування цього поняття. У кожній країні та соціальному середовищі дефініція підприємницької компетентності може частково різнитися, зважаючи на різні культурні, освітні та соціально-політичні чинники, а також основоположні авторські акценти дефініції. Так, в Україні термін «підприємницька компетентність» вперше офіційно застосували в переліку ключових компетентностей, визначених українськими педагогами за результатами обговорень, організованих у рамках проєкту ПРООН «Освітня політика та освіта для сталого розвитку» від 2013 р. В компетентнісному аспекті це поняття дефініціюється вченими, передусім, як комплекс якостей, знань, навичок і особистісних характеристик, що дозволяють особі успішно виконувати підприємницькі функції та досягати цілей у бізнесі. Воно охоплює: знання (розуміння основ бізнесу, ринкових тенденцій, управління фінансами, маркетингу, управління персоналом тощо), навички (вміння вирішувати проблеми, приймати рішення, спілкуватися, управляти часом, керувати проєктами, працювати в команді, бути креативним та інноваційним тощо), особистісні якості (ініціативність, самодисципліна, відповідальність, наполегливість, впевненість у собі, відкритість до ризику, лідерські якості та адаптивність до змін тощо). Варто зауважити, що ці складові взаємодіють та взаємопоєднуються для формування комплексу властивостей, необхідних для успішної підприємницької діяльності (Савченко, 2010).

У деяких професійних стандартах України (зокрема, педагогічних) виокремлюють підприємницьку компетентність як загальну компетентність, що забезпечує здатність особи до творчого пошуку й реалізації нових ідей, до самопрезентації та результатів своєї професійної діяльності; здатність до керування власним життям і кар'єрою (OECD Publishing, 2005).

Таким чином, з вищезазначеного випливає, що формування підприємницької компетентності у внутрішньо переміщених осіб на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства – це, передусім, процес розвитку та вдосконалення особистісних і професійних якостей, знань, навичок та вмінь, необхідних для успішного започаткування та ведення підприємницької діяльності ВПО в умовах нових соціальних та економічних

викликів (зокрема, воєнні дії агресора на території незалежної держави). Цей процес передбачає навчання основам підприємництва, розвиток критичного мислення, творчого підходу, вміння планувати та управляти бізнес-проектами, а також адаптацію до змінних ринкових умов (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Вважаємо за доцільне визнати, що найбільш доцільним засобом формування підприємницької компетентності в умовах воєнного стану в Україні у ВПО стає неформальна освіта (не применшуючи цінності інших видів освіти, поєднання різних видів освіти). Неформальна освіта є одним із видів освіти, що здобувається поза рамками офіційних освітніх програм і закладів. Варто зауважити, що вона не передбачає присудження офіційно визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних кваліфікацій або часткових освітніх кваліфікацій (Аніщенко, & Прийма, 2020; Баніт, 2021). Цей вид освіти є «додатковою та / або альтернативною щодо формальної освіти у структурі навчання упродовж життя» (Аніщенко, & Прийма, 2020) та охоплює широкий спектр навчальних заходів, включаючи курси, тренінги, семінари, вебінари, майстер-класи, тренінги, інноваційні та креативні хаби та ін., що можуть проводитися різними організаціями та інституціями, у т. ч. роботодавцями, громадськими організаціями, приватними компаніями, іншими установами. Неформальна освіта уможливорює персоніфікованість розвитку професійних, особистісних і соціальних навичок ВПО, необхідних для адаптації до швидкозмінних умов сучасного світу.

Наведемо приклади установ та програм неформальної освіти в Україні для ВПО, що функціонують в умовах дії воєнного стану. Так, важливими установами в умовах неформальної освіти ВПО, спрямованими на забезпечення освітніх потреб цієї уразливої категорії населення в Україні нині залишаються Центри навчання (ЦН) ВПО. ЦН – це спеціально створені освітні установи (або організації), що надають освітні та навчальні можливості для осіб, які мають досвід внутрішнього переселення. Ці центри готують різноманітні освітні програми, організовують тренінги, курси та інші ресурси, спрямовані на підтримку й розвиток навичок, знань та компетентностей, необхідних для успішного адаптування та інтеграції людей в нове середовище (у т. ч. формування підприємницької складової у ВПО). Зазначимо, що ці центри враховують потреби та можливості ВПО, пропонуючи їм гнучкий навчальний план, який може відповідати їхньому рівню освіти, індивідуальним запитам і потребам. ЦН також можуть надавати психологічну підтримку та консультування для ВПО, допомагаючи їм долати стрес та травми воєнного часу. Важливим аспектом роботи цих центрів є співпраця з урядовими органами, міжнародними організаціями, громадськими організаціями та іншими стейкхолдерами з метою забезпечення доступу до якісної освіти для ВПО (Міністерство соціальної політики України).

Вважаємо за доцільне навести приклади таких центрів і програм в Україні у контексті діяльності з формування й розвитку підприємницької компетентності у ВПО:

- проєкт «Україна працює!» за Ініціативи Міністерства соціальної політики України спільно з МОМ, спрямований на працевлаштування та підтримку підприємницької діяльності серед ВПО (пропонує тренінги з підприємництва, курси підвищення кваліфікації, консультації з бізнес-планування);

- Інноваційний центр для ВПО у Харкові, за сприяння USAID (пропонує курси з розвитку стартапів, навчання з цифрового маркетингу, різноманітні програми з розвитку ІТ-навичок, консультації з бізнес-планування);

- Бізнес-інкубатори для ВПО у Києві, Одесі, Запоріжжі та Вінниці, створені при університетах та бізнес-школах України для підтримки стартапів ВПО (пропонують інтенсивні курси з підприємництва, індивідуальне менторство, доступ до фінансування підприємницьких ініціатив через грантові програми);

- Центр розвитку малого та середнього бізнесу у Києві (пропонує курси з фінансового менеджменту, маркетингові стратегії, юридичні консультації, воркшопи з розвитку бізнес-ідей);

- Центр інтеграційних ініціатив у Херсоні, створений для підтримки ВПО, за фінансової підтримки Європейського Союзу та уряду Канади (пропонує курси з підприємництва, тренінги з розвитку особистих навичок, консультації з питань відкриття та ведення бізнесу);

- програма «Компас: рестарт та розвиток бізнесу», що реалізується Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проєктом «Дія.Бізнес» спільно з «VECTOR GROUP» та за підтримки проєкту Міжнародного торговельного центру «Підвищення економічної стійкості громад, що постраждали під час війни», який фінансується Урядом Японії для розвитку та перезапуску бізнесу ВПО (пропонує теоретично-практичні тренінги, домашні завдання, фідбек-сесії та нетворкінг з ведення підприємницького бізнесу; на навчанні ВПО можуть дізнатися, як підготувати бізнес-план, налаштувати продажі, автоматизувати процеси управління підприємством, налагодити маркетинг у соцмережах тощо) та інші (Міністерство соціальної політики України; Офіційний портал Києва). Зазначимо, що цей перелік ЦН не є вичерпним.

З вищезначеного слідує, що перспективи змін вимушеного переселення а також успішної неформальної освіти з метою формування підприємницької компетентності у ВПО в умовах воєнного стану значною мірою залежать від ефективної координації зусиль на всіх рівнях та готовності до довгострокових інвестицій у відновлення та розвиток, включаючи курси підвищення кваліфікації, психосоціальну підтримку та створення умов для розвитку малого бізнесу. Проте спільні дії держави,

міжнародної спільноти та самих ВПО можуть забезпечити успішну адаптацію та реінтеграцію їх в нове середовище.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проблема формування підприємницької компетентності ВПО у контексті неформальної освіти залишається актуальною через складні соціально-економічні виклики, з якими зіштовхується Україна в умовах дії воєнного стану. Водночас, вимушене переселення в умовах воєнного конфлікту згенерувало низку проблем, що охоплюють важливі аспекти інтеграції, економічного відновлення та соціальної стабільності переміщених громадян, що потребують негайного вирішення. Вважаємо, що ефективна підтримка та розвиток підприємницьких компетенцій серед ВПО сприятиме їхній адаптації, підвищенню рівня життя та загальному відновленню країни.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів заявленої проблеми. Предметом *подальших розвідок* має стати комплексний аналіз стану сформованості підприємницької компетентності ВПО в умовах воєнного стану; обґрунтування соціально-педагогічних умов успішного включення ВПО в процес неформальної освіти з метою формування підприємницької компетентності, а також формулювання загально-методичних рекомендацій до означеного процесу.

Список використаних джерел

- Аніщенко, О.В., & Прийма, С.М. (2020). Неформальна освіта. Велика українська енциклопедія. https://vue.gov.ua/Неформальна_освіта
- Аніщенко, О.В., Андросчук, І.М., Баніт, О.В., Зінченко, С.В., Калюжна, Т.Г., Котирло, Т.В., & Піддячий, В.М. (2019). Особистісний і професійний розвиток вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти: [практичний посібник]. Київ: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719849>
- Баніт, О.В. (2021). Підготовка фахівців за новими професіями в умовах формальної і неформальної освіти (на прикладі зарубіжних країн). *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1(19), 150-159. <https://lib.iitta.gov.ua/727313/>
- Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
- Міжнародна організація з міграції (МОМ) в Україні. Моніторинг ситуації з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні. (2023). <https://iom.org.ua/uk/monitoring-situaciyi-z-vpo>
- Міністерство соціальної політики України. Статистичні дані про внутрішньо переміщених осіб. (2023). <https://www.msp.gov.ua/news/22932.html>
- Офіційний портал Києва. Внутрішньо переміщені особи можуть пройти безкоштовні курси із ведення бізнесу. (2023). https://kyivcity.gov.ua/news/vnutrishno_peremischeni_osobi_mozhut_p_royti_bezkoshtovni_kursi_iz_vedennya_biznesu/
- Савченко, В.Ф. (2010). Підприємницька діяльність: навчальний посібник.

Київ: Кондор.

European Commission. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union. (2016).

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101581>

OECD. Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo). (2005). Paris: OECD Publishing.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2101388>

References (translated and transliterated)

Anishchenko, O.V., & Pryyma, S.M. (2020). Neformalna osvita [Non-formal education]. *Velyka ukrainska entsyklopedia*. https://vue.gov.ua/Неформальна_освіта [in Ukrainian].

Anishchenko, O.V., Androshchuk, I.M., Banit, O.V., Zinchenko, S.V., Kaliuzhna, T.H., Kotyrla, T.V., & Piddiachyi, V.M. (2019). Osobystisnyi i profesiyni rozvytok vchyteliv vechirnykh shkil v umovakh neformalnoi osvity [Personal and professional development of evening school teachers in conditions of informal education]: praktychnyi posibnyk. Kyiv: IPOOD imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

Banit, O.V. (2021). Pidhotovka fakhivtsiv za novymy profesiiamy v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity (na prykladi zarubizhnykh krain) [Training specialists for new professions in the conditions of formal and non-formal education (on the example of foreign countries)]. *Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 1 (19), 150-159. <https://lib.iitta.gov.ua/727313/> [in Ukrainian].

European Commission. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101581> [in English].

Ministerstvo sotsial'noyi polityky Ukrainy. Statystychni dani pro vnutrishn'o peremishchenykh osib [Ministry of Social Policy of Ukraine. Statistical data on internally displaced persons]. (2023). Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/news/22932.html> [in Ukrainian].

Mizhnarodna orhanizatsiya z mihratsiyi (MOM) v Ukraini. Monitorynh sytuatsiyi z vnutrishn'o peremishchenymy osobamy (VPO) v Ukraini [International Organization for Migration (IOM) in Ukraine. Monitoring the situation of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine]. (2023). <https://iom.org.ua/uk/monitoring-situatsiyi-z-vpo> [in Ukrainian].

OECD. (2005). Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo). Paris: OECD Publishing.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2101388> [in English].

Ofitsiyny portal Kyeva. Vnutrishn'o peremishcheni osoby mozhut' proyty bezkoshtovni kursy iz vedennya biznesu [Official portal of Kyiv. Internally displaced persons can take free business courses]. (2023). https://kyivcity.gov.ua/news/vnutrishno_peremishcheni_osobi_mozhut_proyti_be_zkoshtovni_kursy_iz_vedennya_biznesu/ [in Ukrainian].

Savchenko, V.F. (2010). Pidpryyemnyts'ka diyal'nist' [Entrepreneurial activity]: navchal'nyy posibnyk. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennya prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib» [Law of Ukraine «On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons»]. (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].